

"Evet, âlem-i gaybın bir nev'i olan âlem-i ervah, ayn-ı hayat ve madde-i hayat ve hayatın cevherleri ve zatları olan ervah ile dolu olması, elbette mazi ve müstakbel denilen âlem-i gaybın bir diğer nev'i de ve ikinci kısmı dahi, cilve-i hayata mazhariyetini ister ve istilzam eder..." Devamıyla izah eder misiniz?

"Evet, âlem-i gaybın bir nev'i olan âlem-i ervah, ayn-ı hayat ve madde-i hayat ve hayatın cevherleri ve zatları olan ervah ile dolu olması, elbette mazi ve müstakbel denilen âlem-i gaybın bir diğer nev'i de ve ikinci kısmı dahi, cilve-i hayata mazhariyetini ister ve istilzam eder."

"Hem her bir şeyin vücud-u ilmîsindeki intizam-ı ekmeli ve mânidar vaziyetleri ve canlı meyveleri, tavırları, bir nevi hayat-ı mâneviyeye mazhariyetini gösterir."

"Evet, hayat-ı ezeliye güneşinin ziyası olan bu cilve-i hayat, elbette yalnız bu âlem-i şهادete ve bu zaman-ı hazır ve bu vücud-u haricîye münhasır olamaz. Belki her bir âlem, kabiliyetine göre, o ziyanın cilvesine mazhurdur. Ve kâinat, bütün âlemleriyle o cilve ile hayattar ve ziyadardır."

"Yoksa, nazar-ı dalâletin gördüğü gibi muvakkat ve zâhirî bir hayat altında her bir âlem, büyük ve müthiş birer cenaze ve karanlıklı birer virane âlem olacaktı."(1)

Hayat-ı manevi veya **hayat-ı umumi**, eşyanın Allah'ın ezeli ilminde ince ve latif bir hayata mazhar olması demektir. Hayatın mazi ve müstakbeli kuşatan kader üzerinde de bir tecellisi vardır. **Hayat** sadece zaman ve mekan ile kayıtlı değildir. Hayatın her alemde ve her mahlukat üzerinde bir çeşit tecellisi vardır. Ama bu tecelli keyfiyetleri her alemin keyfiyetine göre cereyan ediyor. Yani maddi alemlerde tecelli eden hayat ile kader levhaları üzerinde tecelli eden hayat keyfiyet olarak aynı değildir.

Mesela, çekirdekte hayat ince ve latif olarak tecelli ederken, çekirdekten hasıl olan ağaç ve gövdesinde hayat daha kesif ve maddi olarak tecelli eder. Yani hayatın da kesafet ve letafet olarak tecelli şekilleri başka başkadır. **Çekirdek** bir nevi kader

levhalarının maddi alemde somutlaşmış ve nesnelleşmiş şekli gibidir. Somutlaşmış kader olan çekirdekte hayat nasıl ince ve latif olarak tecelli ediyor ise, aynı şekilde kaderde de hayatın keyfiyetini bilmediğimiz ince ve latif bir tecelliyatı vardır.

Madem kaderde bir hayat tecellisi var, öyle ise mahlukat vücuda çıkmazdan evvel kaderdeki ahvalinde de hayata mazhardır. Yani mevcudat canlı ve hayatlı kader levhalarından cismani aleme intikal etmiştir. Bu yüzden kaderdeki mevcudatın ilmi vücutları asıl ve cevherdir, maddi ve cismi halleri ise suret ve kışırlandır.

Genelkurmay karargahındaki umumi mevzuat kitabı ordu ve kışlalarda intizam ve emir komuta şeklinde tezahür ediyor. Şayet o kitap canlı ve kararlı olmasa ordu ve kışlalarda tesirini ve tezahürünü göstermezdi diye bu meseleye bakılabilir. Tabirde hata olmasın, kader levhası da kainatın canlı ve kararlı bir kitabı hükmünde olup kainatta ne kadar nizam, ahenk, taayyün ve emir komuta varsa, hepsi esasını ve özünü bu kitaptan alıyorlar diyebiliriz.

Eşyanın kaderdeki canlı hali asıl ve cevher iken, eşyanın maddi ve somut aleme çıkmış hâli daha zayıf olan suret ve kışırdır. Çünkü kader ezeli ilmin bir unvanı olması ciheti ile eşya orada daha sağlam ve daha rasih bir vücudu mazhar oluyor. Madde ve suret ise, bu aslın çok perde ve gölgelerden geçerek gelen zayıf ve belirsiz bir tezahürüdür. Güneşin merkezindeki ışık ile milyonlarca kilometreden geçerek gelen denizin kabarcığındaki ışığın arasındaki fark gibidir. Güneşin merkezindeki ışık asıl ve cevher iken, deniz kabarcığındaki ışık suret ve kışırdır yani.

İşte **hayy** sıfatının bir tezahürü olan **Muhyi** ismi mevcudatın her formunda ve tabakasında değişik bir şekilde mütecellidir. Muhyi ismi ağacın gövdesinde maddi bir tezahür ile tecelli ederken, ağacın ukdesi ve özü olan kanununda da daha nurani ve latif bir şekilde tecelli ediyor. Ağacın kanunundan daha latif ve daha nurani olan kader programında da bir şekilde tecelli ile tezahür ediyor demektir.

Özetle hayat sadece maddeye, zamana ve zamanın en alt birimi olan saliseye sıkışmış bir olgu olmayıp, bütün varlık boyutlarında kendini gösteren ve varlığını her alemde devam ettiren umumi ve baki bir gerçektir.

Kafirler kör gözleri ile hayatı ve varlığı sadece bulunduğu salise içine hapsedmişler, mazi ve müstakbeli zifiri karanlığın içine atmışlar.

(1) bk. [Lem'alar, Otuzuncu Lem'a, Beşinci Nükte.](#)